

СКРИВАЊЕ У РЕЧИ

За настанак песме потребно је пуно грађе,
пуно речи и њихових облика.

Као кад ложиш ватру и слажеш гранчице,
прво ситније па крупније тако да се укрштају
и да се грле, можда и шапућу, док их пламен
својим језиком не повеже у речи узавреле.

Тако је и за песму потребно да изгори
то што је унутра ситно и лагано,
да се створи жар од кога ће настати
њено пространство.

Да буде тело, скупљено, као и ја,
око својих костију, а она
око својих речи.

ЖИВОТ

сад и то још мало што остало је
смањује се
и склања.
светлост је потомак изгарања.
од речи су јаче ствари, посебно
пустош међу њима.
јер после сваког праска настаје мук
и сваки отвор постаје око,
поглед-одсјај – жалац заринут у даљину.
белина је курва! флертује са ситницама,
а ситнице су темељ света. та мала
зрнца, честице брзе на језику
парају своје плавичасте порубе.
цео живот ми прође
слушајући их.

ОД ЗАБОРАВА

Ту ти место није. Иди у маково зрно, у рупу која се
стиди, у капљицу која дрхти. Иди у црно,
да не видиш, да те не виде.

Иди из црног у бело,
из белог у црвено, из црвеног у плаво, из плавог
у зелено, из зеленог у поље, из поља у земљу.

Завуци главицу,
као каменчић, у прашину, откотрљај се, да те дозвати
не могу.

Ту ти место није! Вичем. Ту ти местооо нијеее!

Одјекује.

Овде заспи, овде сан проспи!

Кад се пробудиш скупи што су речи скупиле,
уђи у реч за оним што је у реч ушло, у ткање речи,
из речи у реч, из грла у грло, из уста у уста,
из звука у звук, у јабуку палу у крило.

Ту ти је место! Да сакријеш све што знаш.

Па да ми испричаш.

СТИХОВИ О ВИСИНИ

О, висино, где је твој врх? Висок, пропињем се
и још виши, гледам кроз твој отвор, незауостављив раст,
док доле, припијен близином стопала, осећам како ме
светлост диже у сноп сенке. И неко ме носи у дубину
коју капцима затварам. Црну-црну-прецрну!

О, висино, једва видљива, у шуштавим пламеновима
ваздуха, скривена као гнездо, подижеш ме увис јер
изговарам речи које су у тебе узидане, о висино,
халапљива као жеђ песка. То је твоја слика!
Моје стопе су очи у прашини, упрте горе, у твоја недра
сјајем застакљена.

О, висино, ти не говориш, већ само гледаш, јер си
стуб од светлости, украс ужљебљен у грчеве мојих
прстију. Стрепиш ли од страха да не исцуриш
кроз пукотине
и да те речи не разнесу кроз разговор и смех?

О, висино, где си ме спустила? Пред олтар?
У твоју близину, на руб мојих дланова?
Да у тишини шуштим као трска.

СТАЗА

Уз пут срећем разно биље кад већ нема људи
 Они су у некој другој истој гужви и журби
 Ево лозе
 Пузи и пење се кажем јој у чуду ти си
 Ти си vitis vinitera зар не знаш зашто си подивљала
хоћеш опет

Да будеш вињага
 Она и не зна да је лоза јер је подивљала
 Као што нама подивљају речи
 Ми то зовемо лоза а она је само биљка
 Која се пењући бори са простором
 Задрхтала је
 Да ли од ветра из мојих корака или од даха речи које сам
 Изговорио или од мекане светлости која нас је грејала
 Сетих се сад и оног јаблана из детињства
 Populus nigra тако се зове а можда и не зна јер ми га
другачије зовемо
 Не зна ни да расте у тој речи крај потока и да је све
надвисио

Као стрела запета загледао се у висину приљубивши
 Све гране уз стабло радујући се да одскочи
 Да буде игла која се провлачи кроз облаке
у свемоћној руци

Да ли је својим врхом дотакао небо
 Волео бих знати као што сам некад веровао гледајући
у његову висину

АУТОПОЕТИЧКИ ФРАГМЕНТИ

Песме окупљене у овој књизи већ су објављене у мојим претходним а у њеном другом делу придодато им је и неколико нових, које са њима имају поетичку сродност. Окупља их *ледање* и *крепање*, жудња за *даљином* и *тајнама настајања* песме, као и мноштво ситних, готово невидљивих веза које само *речи* знају да успоставе. Оне и чине да је ова књига и нова.

Бирао сам песме које су међусобно блиске, које одјекују једна у другој, које су поетички сродне иако су писане у различитим временима, а овде су промениле своја места и контексте. Понекад једна из друге потече, једна у другој се згушњава и прелива у различитим нивоима јасноће, сложености и снаге слика. Ипак, све оне теже унутрашњем јединству. Овде окупљене стоје једна поред друге, као дрвеће у шуми, на различитим удаљеностима, чувајући своја места. Не скупљају се у гомиле, у циклусе, не прате једна другу хронолошким редом – неке спајају стихови, неке се пропну, израсту веће, неке су унакрсно заплетене, неке се мало повију, мешају слике, шумор и видике, неке своје корење пружају испод других песама... али све оне чине један песнички збир окупљен у књизи. Све оне чине *мој лас*.

Додате нове песме читају се у њиховој повезаности и односима према већ написаним песмама. Нова песма није „још једна песма” већ је наставак неких претходних, носи знакове песама написаних пре ње. Заправо, песме

почињу да се огледају једна у другој, да коментаришу једна другу и креирају посебан простор разумевања. Тако песнички текст постоји на различитим нивоима. Нове песме не додају се само квантитативно на претходне јер књига, као стиховно тело, расте по свом закону – свака песма има свој контекст, своје место на којем је у дослуху, дошаптавању са другима. Зато се ова књига састоји од две „целине” које су у сагласју, а унутар тих целина песме чувају „свој глас”.

Има овде и песама које стоје усамљене, саме за себе, које нису повезане ни са једном другом, оне су као усамљена бића којима није потребна унутрашња сличност. А има и оних које се међусобно помажу, дозивају се, шапућу, праве ланац кога је тешко прекинути.

* * *

Гледање је и *креишање*, у свакој речи, у свим речима ових песама. Кад говорим речи се крећу, и ја више не стојим, крећем се са њима и кроз њих, речи ме односе у даљину. Говорити није исто што и гледати, кад гледате ви ћутећи сами себи говорите гледањем. Говорећи ви гледано подређујете речима, јер речи виде и осликавају то својим очима. Гледање је хватање даљине, али ми не видимо оно што је далеко, не видимо кроз даљину. Гледање је увек виђење даљине. Гледање је и освајање даљине („освајао сам даљину, даљина је освајала мене”). Снага гледања је и снага препознавања света који ме окружује.

Важан чинилац песама је осећање простора и даљине. То није даљина мерена корацима, то је даљина какву понекад доживљавам у сну – даљина набијености, даљина пуна визија. Даљина у мојим песмама је, понекад, и страшна тежња да се измакнем из простора, оног видљивог,

опипљиво, у пространство где се сањари. Зато је моја даљина динамичан простор, мења се и обликује онако како увек изнова доживљавам њену многоликост.

* * *

За настанак песме пресудно је *иесничко сјање* које се у нама јавља, развија и, напослетку, распршује. Оно није подређено никаквим правилима, оно је непостојано, независно од наше воље, уз то краткотрајно, и као што се *случајно* јавља, исто тако *случајно* престаје. Али ни оно није довољно да би неко, благодарећи њему, постао песник. Свака песма је јединствена, створена посебном техником која одумире у тренутку стварања, она служи само песнику да створи одређену песму. Ту нема понављања јер се песма не може понављати. Написавши песму, треба умети погледати на њу са стране, очима непознатог читаоца – да ли је он разуме, хоће ли прочитати твоје стихове као властито изражавање. Свака песма је „мало откриће” моћи језика. Као што је у камену жива заточена скулптура, тако је у језику скривена песма коју треба да истерамо на белину папира, да је ослободимо ропства заборава. Јер све што је записано оно је и ослобођено. Песма је мала област живота, у којој, ако је могуће, треба да постоји све – живот природе и ствари које постају и настају „пред нашим очима”, време и простор који нас окружују и сва емоционална стања која чине наше биће у својој сложености.

Започињући песму готово да никада не знам како ћу је завршити, куда ће ме поетски импулси одвести, али, некако ненадано, у тој муци као да ми неко, невидљив, шапуће и помаже да је завршим и тако моје „муке” ублажава. И ту су различита искуства – Бодлер каже да добар

песник већ има у виду и последњи стих када записује први, а Готфрид Бен, пак, каже да је песма готова и пре њеног настанка али песник једноставно не зна још њен текст. Ипак, песма зна своју границу, увек се заврши изненада, где треба. А свака има своју муку настајања.

Градећи песму ја је препознајем у себи, слушам њене дамаре и покушавам је ухватити речима. Песма, заправо њена грађа, у свом почетку тек је бруј осећања који се претвара у речи, које примам и усвајам у деловима који се спајају или опадају. Право рађање песме дешава се тек њеним записивањем, када постаје видљива и за самог песника.

* * *

У собичцима је најбољи простор за усамљенички рад, за писање. Само мале, тесне собе, (а у таквим сам, често, боравио) погодују раду. Оне згушњавају све – мисли, погледе, размишљања... и повећавају самоћу.

„Није удаљеност¹ увек у даљини већ је, најчешће, / у близини” – Усамљеност се размножава. Она је наш усуд. Бити сам међу другима. Све самљи, како је рекао Настасијевић. То је чежња, понекад и страсна тежња да се измакнем из овог видљивог, опипљивог простора у некакву „даљину-сан”, пространство где се сањари. Ови стихови могу да се односе и на нашу отуђеност, на забринутост или *сиреињу*, што је наслов песме којој припадају. Наше свакодневно удаљавање и примицање у близину другима различито је подстицано, некад је оно чисти очај а понекад захватање нове снаге. Тако је даљина динамичан простор, мења се и обликује на начине како је доживљавамо – промењива је, близа је и далека, у исто време.

Већ празна страница хартије, хладна, ледена над којом сам се наднео, претпоставља и представља тишину и самоћу. Али, празна, бела хартија као да брани своју белину, моје исписане речи су тек трагови по њој као трагови некога који је оставио своје стопе у снегу и – отишао.

* * *

Песник приближава и спаја речи да би стигао до детаља јер говор је започињање, свака реч је започињање и не знаш куд ће је реченица одвући, у којој реченици ће се скућити. Стихови се слажу као цигле у грађевини али све мора бити чврсто изговорено, чврсто саздано, да се та грађевина од речи, песма, не накрене и сруши, да је не прогута крш и прашина речи у гласу читаоца.

Свака реч у песми тежи да значи више него што значи у свакодневном језику. У песми речи добијају посебну експресивност, посебна кретања, ослањања и окретања. У речима, и најобичнијим, понекад уздрхте та њихова песничка значења.

Песма све увећава, мале, ситне, невидљиве ствари постају велике. Њене речи постају веће, као повећала, кроз њих се виде прикривене ситне жилице значења. Наш свет је саграђен и ограђен речима као огледалима у којима видимо даљине и њихове дубине, оно што знамо и оно о чему тек слутимо, оно докучиво и недокучиво. Тава је и песма.

* * *

Песник у песми ствара и време у коме се *радња* песме дешава. Песма може обухватити велико време или само сате и тренутке. Време у песми може да пролази брзо или споро, испрекидано или непрекидно, може да буде

испуњено догађајима али и да тече споро, да буде „празно”. Песма обухвата повезивање простора и времена, прошлих, садашњих и будућих у новим, неочекиваним облицима, садржи снажан продор поетске имагинације у тренутно постојеће свеприсуство и повезивање различитих нивоа стварности. У песми је повезано време, повезани су тренуци. У њој је „заустављено време” које рефлектује своје *прошло* и *сада* које читалац оживљава, то је вертикално време које хвата поетске тренутке и њихову метафизичност, распоне дубине и висине.

Када проведеш *један дан* и кроз тебе проструји све оно што ти припада, осетио си сву мекоту и чари времена. Таква је и година само што дуже траје и што је сложенија. Јер дан је година у малом, тад не очекујеш дане и месеце, датуме који „залеђују” време, већ сате и минуте, који ограђују своје просторе, мада су и они пуни тренутака од којих ћеш, касније, да правиш своја сећања и – песме.

* * *

За поезију речи нису „само речи” већ све што је у њима и што носе, време и простор и сва правила која из њих произилазе. Те речи у песми су и зидови, и прозори, и тело, и руке. Реч се рађа из речи, речи се грче, надвирују, јуре, напрежу, дрхте... оне су жива бића која живе од нашег даха, која живе у песми, у том привидном „кавезу”.

Свака реч може да покрене, чак и она за коју мислиш да у њој нема снаге, да малаксава, да се измиче. И у њој се пробуди она заспала снага и жеља за активним грађењем света, за учествовањем, да доживи своју стварност. Ако *верује* она онда и постоји.

Запремина речи је велика, чини се бескрајна, а таман је. Рецимо, реч *зрнице* довољно је велика да у њу стане

свако зрнце, да му није ни тесно ни пространо, рецимо у реч *камен* стане сваки камен без обзира на величину... Свака реч има тачну меру за оно што у себи носи. Деси се да промениш само једну реч – и онда, одједном, цела песма процвета, постане жива и дубока, као кад на по-квареном сатном механизму промениш један делић који га успорава, он оживи, прокуца, уђе у време.

* * *

Моје „ја” ми је дато да бих постојао и непрестано га тражим и преиспитујем као своје право биће. Ауторско (песниково) „ја,, није чисто биографско „ја”, свака песма носи своје „ја”.

Песник посматра свет око себе и себе у том свету, себе и свој свет у себи посматра као микрокосмос. Дубина у мени, о њој непрестано размишљам. Зароним и не знам шта ћу додирнути. Често размишљам (да ли је то песник у мени?) – оно што је иза тебе и оно што је испред тебе бледи у поређењу са оним што је у теби.

Догађају ми се песме, изненада, потребна је снага да се напишу, а у мом случају све ми даје снагу. Чак и шуштање папира, трагови оловке, јер све пишем оловком. Поезија је искуство које се не може поновити. Поезија сама ствара снагу али је и троши. Мада, после сваке написане песме осећам исцрпљеност и празнину.

* * *

Највећу снагу језик показује у поезији или, другачије речено – највећа снага језика је поезија. Најсветије што имамо је наш језик, каже Јосиф Бродски. Јер да нема нашег језика ништа не бисмо имали, он је чувар али и

покретач наше културе. Песник је слуга језика, језик је једини и верни ослонац нашег боравка у овом свету. На крају остајемо сами са језиком.

Велико у опису малог веома ми је блиско, и можда је то највећа мудрост: све је у једном, и једно у свему, у малом лежи бескрајно велико, а велико је испуњено неописиво малим. Те величине треба песнички откривати.

* * *

Свака добра песма мора да има мноштво слика, оркестрацију слика. Волим прецизне и јасне слике у којима има емотивности али и мисаоне густине. Роман Ингарден је на занимљивом поређењу сковао појам „опализација песме” који је заживео и у теорији књижевности. Песма је као драги камен опал у којој се преламају слике и значења као што се у њему преламају светлост и боје. Не потирући једна другу, боје се сваког трена појављују, преламају и губе баш као и слике и њихова значења у песми, која творе њене танке слојеве. Преливање слика чини да у песми нема потпуне и коначне одређености, све се одвија у лелујању и блескању значења, у њиховим дотицањима и преплитањима.

Читајући песму најбоље је да се управљамо према речима онако како их у том тренутку осећамо, да следимо тај ток, а не шта оне значе. Сваки стих у себи мора да садржи разлог за читање следећег.

* * *

Често свој свет покренем читањем других песника, њиховим сликама, гомилањем брига које ме носе кроз лавиринте књижевности. Али и најобичнијим, свакодневним, рекло би се „отпадом” у коме се заискри искра

која покрене. Читање омекшава нашу мисао и она постаје отворенија за прихватање другачијих искустава.

Песник пишући често се запиткује – да ли ће читалац моје песме бити сведок или учесник. Да би постао учесник он мора да разуме песму, њену унутрашњу структуру, логику догађаја и емоције које су разбацане унутар песме. Да иде са мном кроз песму, према њеном емотивном средишту.

Песма се, за разлику од других књижевних облика, чита на другачији начин, са већим присуством бића читаоца. Полазим од тога да песнички текст не бира свог читаоца, већ га ствара. Песма никада није довршена, читалац је увек може „допунити” као што и наш свет није довршен и ми га свакодневно употпуњавамо. Песме се читају гласом и у тишини јер песнички говор увек звучи, интониран је. Интонација изражава емоције, а наше емоције су дубоко у себи мелодичне. Тако наш унутрашњи глас хвата разна емоционална стања.

Песма се, Хераклитовски речено, никад не може читати и доживљавати на исти начин. Она је, баш као вода, прозирна, лелујава, светлуцава, у сталном току, увек доноси нове доживљаје, њене речи преливају значења као што капљице воде увек, непрестано надолазе и љескају се отварајући нам нове слике и видике.

Свако има свој начин читања песме. Кад песник чита своју песму он је, на неки начин, чита показујући како ју је и писао. Он је, заправо, другачије и не може читати јер је другачије осећа – осећа њену позадину, њен скелет, њено рађање које је оставило неизбрисив траг у њему.

Време мења перспективе читања, али и писања. „Спољашња” лепота песме је њен звук и казивање, то је допадљивост која заводи и која често заварава, а „унутрашња” лепота види се у имагинацији, расутим

рефлексијама, емотивности и дубини слика. То је време када су допадљиве, „естрадне” песме, а тако је и данас, биле популарне јер су погодне за јавна читања и њени први слојеви и звук не траже тишину и удубљеност како бисмо продрли у њихову дубину. Лирика увек тежи чистоти језика и мелодији скривеној у њему, то је „мелодија стиха” коју песник достиже средствима интонације, наглашеним и ненаглашеним слоговима. То је „језичка мелодија”. А оно што је допадљиво, што не тражи удубљивање, што се првим читањем дешифрује, углавном и није вредно.

Довде читај и опет се врати и читај до краја, каже један стари српски запис.

Никола Вујчић

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Никола Вујчић рођен је 27. 6. 1956. године у Великој Градуси, Банија, Хрватска. У Петрињи је завршио гимназију, а на Филолошком факултету у Београду дипломирао је на групи за југословенску књижевност и српскохрватски језик.

Објавио је књиге песама: *Тајансџвени сџрелац* (1980), *Нови ѓрилози за ауџиобиоџрафију* (1983, друго допуњено издање 2008), *Дисање* (1988), *Чисџилишиџе* (1994), *Каг сам био мали*, (1995), *Преџознавање* (2002), *Звук џиџине* (2008), *Расуџи звук* (2009), *Докле џоџлед доџире* (2010), *Докле џоџлед доџире и нове џесме* (2012), *Сведочење* (2014), *Скривеносџи* (2017), *Соба*, изабране песме, двојезично српски/енглески (2019), *У једном дану* (2022).

Добио је награде: „Брађа Миџић” (1993), „Змајева награда Матице српске” (2002), „Дисова награда” (2009), „Мирослав Антић” (2011), „Ђура Јакшић” (2011), „Бранко Миљковић” (2011), „Заплањски Орфеј” (2014), „Кондир Косовке девојке” (2015), „Скендер Куленовић” (2015), „Стеван Пешић” (2017), „Виталова награда – Златни сунцокрет” (2017), „Сава Мркаљ” (2019), „Жичка хрисовуља” (2021), „Велика базјашка повеља” (2022) и „Десанка Максимовић” (2024).

Песме су му превођене на више језика, а књиге изабраних песама објављене су му на румунском (*Нођи и грује џесме / Noptile și alte роете*, Темишвар, 2011), македонском (*Докле џоџлед доџире / До кај што погледот допира*, Скопје, 2011), пољском (*Тиџина у камену / Cisca w kamieniu*,

Варшава, 2013) и бугарском (*Докле ѿо̄лег до̄шпире / Докъде-то погледът достига*, Пловдив, 2013).

О његовој поезији објављена су два зборника – *Поезија Николе Вујчића* (поводом „Змајеве награде”, Нови Сад, 2008) и *Никола Вујчић, ѿесник* (поводом награде „Жичка хрисовуља”, Краљево, 2022).

Приредио је необјављени роман Меше Селимовића *Круї* (1983), *Анѿолоѿију народне књижевности за децу* (1997, проширено издање под насловом *Српска народна књижевност за децу*, 2006, 2008.) и изабрана дела Григора Витеза (2011).

Превео је са руског језика књиге песама Вјачеслава Купријанова, Владимира Бурича, ГенADIЈА Ајгија, Хенрика Сапгира и Ивана Ахметјева.

Члан је Српског књижевног друштва и Српског ПЕН центра.

Живи у Београду.

САДРЖАЈ

I

У мрежи речи	9
Препознавање	10
Скривање у речи	11
Разговор	12
Скривености	13
Ствари су пуне речи	15
(реч је незадржива слика)	16
Читање песме	17
У разговору	18
Говор	19
Поглед на исто	20
(јабука стрпљиво зри)	21
Страх у речима	22
Усамљени звук	23
Јутро	24
Суочавање	25
Опис града	26
Соба	27
Молитва	28
Руке	29
Стрпљење	30
Живот	31
Нож	32
Вилин коњиц	33
Наш језик	34

Од заборава	35
Потпаљивање ватре	36
Присутност	37
Присуство	38
(Недеља)	39
Година	40
(Сквонк)	45
Претварање	46
Празно место	47
Јун	48
Лето 1987.	49
(једном сам гледао ружу у врту)	50
(вода. слика која сама себе разноси)	51
Живот тече	52
На улици	53
Поглед	54
Јаковљев бунар	55
Силазак	56
Небо	57
Сумрак	58
Небо и земља	59
Стихови о висини	61
Сагласност	62
Питање	63
Жеља	64
Дозивање	65
Потоп	66
Траг	67
Пут кроз поље	68
Повратак	69
Кућа	70
У дворишту	71
Сусрет	72

Слово разлике	73
Старење	74
Осипање	75
Стара лица	77
Двориште	79
Детињство	82
Од детињства мало ми је остало	83
Пут	84

II

Ненадани разговор	87
Исцеђено, из сећања	88
Немушти језик	90
Удаљавање	91
Гледање	92
Одблесак	93
Прва реч	94
Јутарња расправа о облику	95
Стаза	96
Трешње	98
Изједначавање	100

УЗ ОВУ КЊИГУ

Аутопоетички фрагменти	103
<i>Белешка о јисцу</i>	113